

Афанасьєв-Чужбинський
Олександр Степанович
(справжнє прізвище – Афанасьєв)
(1817-1875р.)

російський і український етнограф, мовознавець,
історик, журналіст

Народився 28 лютого (11 березня) 1816 р. в селі Ісківці, тепер Лубенського району Полтавської області в сім'ї дрібного поміщика.

У 1829-1835 рр. навчався у Ніженському ліцеї. Служив у Білгородському уланському полку (1836-1843 рр.), потім повернувся на Україну.

Окрім псевдоніма, який став частиною прізвища письменника, підписував свої твори й іншими – Невідомий, Лубенец, Пустинник та інші.

Протягом 1856-1860 рр. брав участь в етнографічних експедиціях Російського географічного товариства, досліджував різні регіони України, мандрував українським Півднем. Написав низку статей, що увійшли до його книжки «Поездка в Южную Россию» (в українському перекладі – «Подорож у Південну Росію», ч. 1 — «Нариси Дніпра», ч. 2 — «Нариси Дністра»), яка вийшла друком у Петербурзі протягом 1861-1863 років.

У IV розділі цієї праці можна знайти враження від Херсона. Етнограф не приховував скромного зовнішнього вигляду цього провінційного міста. «В сумерках опасно ходить по городу», - свідчив автор.

Побував у Херсоні і на Карантинному острові, про що зробив такий запис: «На мысе, омываемом Днепром и Кошевой, устроены огромные мойки шерсти. Вправо далеко тянется верфь, на которой постоянно строятся и починаются суда».

«Життя в сонному місті спливало сонно» (про Херсон – в «Нарисах Дніпра»).

«Нариси Дніпра» містять матеріал з етнографії, історії, географії, фольклору, топоніміки Нижнього Подніпров'я.

Відвідавши Каховку, Афанасьєв-Чужбинський дав опис каховського ярмарку напередодні селянської реформи 1861 року.

Олешки називає «гніздом дніпровського каботажу». Біля села Рибальчого (В'яземки) письменник бачив «густий дубовий ліс, набагато кращий від збур'ївського».

У «Нарисах Дніпра» Афанасьєв-Чужбинський також детально зупиняється на описах Берислава, Нововоронцовки, Малих Гирл, Тягинки та ін.

Цікаве пояснення дає походженню назв населених пунктів, рік, балок і урочищ Херсонщини.

«Нариси Дніпра» відтворюють правдиві картини життя міст і сіл, є докладним історико-географічним оглядом нашого краю: описано клімат, традиції й звичаї жителів.

Подорожні записки О.Афанасьєва-Чужбинського визначають особливості життя Херсона як губернського центру. Здалеку Херсон – чудове місто, але зблизька – це царство довгих кам'яних заборів, між якими будинки, поганенькі зовні... І тільки навесні, в час розквіту акацій і тамарисків бульвар стає вродливим, і саме місто стає якимось святковим... Темними ночами Херсон освітлюється допотопним способом, у ліхтарі вставляються сальні свічки...».

Описуючи типовий зовнішній вигляд провінційного міста, О.Афанасьєв-Чужбинський фіксує варті уваги місця: міський центр, міський ринок, історичні пам'ятники (особливо Г. Потьомкіну).

“Вигляд на річку від пам’ятника дійсно добрий, особливо ввечері”.

В “Записках” також йдеться про перший середній навчальний заклад – Херсонську губернську гімназію.

У 50 роках XIX ст. письменник записав на Херсонщині пісню про Івася Коновченка, в якій згадується фортеця в Тягинці:

...Пусти мене, мати,
Під город Тягиню гуляти...

Помер О.С. Афанасьєв-Чужбинський 6(18) вересня 1875 року в Петербурзі.

Твори

1. Подорож у Південну Росію / худож. А.І. Дерев’яноко. - Д. : Січ, 2004. – 469 с.
2. Собрание сочинений: в 9 томах. – СПб., 1890-1893.
3. Творчість [Електронний ресурс]: [поезії] // Клуб поезії. – Режим доступу : <http://www.poetryclub.com.ua/metsr.php?id=100&type=tvorch> .

Про нього

4. Голобородько, Я. Ю. Херсон у житті і творчості літературних зірок / Ярослав Голобородько // Херсон. вісник. – 2003. - 18 верес. – С. 4.
5. Голобородько, Я. Ю. Письменники і Херсон / Ярослав Голобородько. – Херсон: Персей, 2003. – 128 с.: ілюстр.
6. Каляка, М. Шевченко і Херсонщина. Історія, люди, долі... / М. Каляка. – Х.: Вета-Поліпринт. – 1997. – С. 3-4.
7. Кокостикова, Г. Город в воспоминаниях / Галина Кокостикова // Гривна-СВ. – 2005. – 16 сентяб. - № 38. – С. 5.
8. Орлова З. С. Из истории заселения Херсонщины : [краткий справ.] / З.С.Орлова, И. Д. Ратнер. – Херсон, 1993. – С. 25.
9. Пивоварович, В. Б. Улицами старого Херсона / В. Б Пивоварович, С. А. Дяченко. – Херсон, 2002. – С. 60, 104.
10. Франко, І. Я. Олександр Степанович Афанасьєв-Чужбинський // Франко, І. Я. Збір. творів: у 50 т. - Т. 39.- К., 1983. – С. 23-29.
11. Шандра, Т. Він обрав Придніпров’я / Т. Шандра // Джерела. – 2003. - № 4.
12. Шушлянікова, Н. В. Розповіді з історії Херсонського краю / Н. В. Шушлянікова. – Херсон, 2003. – С. 13.

Довідкові видання

13. Афанасьєв-Чужбинський Олександр // Українська літературна енциклопедія: в 5 т. / редкол.: І. О. Дзевєрін (відповід. ред.) та ін. – К., 1988. - Т.1. – С. 99-100.
14. Афанасьєв-Чужбинський (наст. фамилия Афанасьєв), Александр Степанович // Краткая литературная энциклопедия. – Москва, 1962. – Т.1. – Стб. 359.

Бібліографічні видання

15. Афанасьєв-Чужбинський Олександр Степанович // Мистецтво України: біогр. довід. / упоряд.: А.В.Кудрицький, М.Г.Лабінський; за ред. А.В.Кудрицького. – К.: Укр. енциклоп., 1997. – С. 30.
16. Афанасьєв-Чужбинський Олександр Степанович // Українські письменники: біобібліогр. словник: в 5 т. – К. : Держвидав худ. літ., 1963. – Т.2. – С.23-43.